

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА РОСІЇ У РАМКАХ ЄВРОРЕГІОНУ «СЛОБОЖАНЩИНА»

Гончаренко Н.І., к. е. н., Пихтіна М.С., студентка
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У даній статті проведено дослідження розвитку транскордонного співробітництва України з Росією у рамках євро регіону «Слобожанщина». Виявлено основні риси компонентної структури зовнішньої торгівлі, представлені результати аналізу зовнішньоторговельних відносин по країнам та групам товарів, визначені сфери перспективного україно-російського співробітництва. Запропоновані рекомендації щодо оптимізації та диверсифікації компонентної і просторової структур зовнішньої торгівлі України з Росією. Обґрунтовано використання транспортного потенціалу у вигляді транспортної логістики як інструменту рішення проблем транскордонного співробітництва.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, євро регіон, кластер.

Актуальність. У системі міжнародних зв'язків особливе місце займає транскордонна співпраця як форма міждержавної інтеграції за допомогою інтенсифікації зв'язків прикордонних регіонів, сприяючи вільному переміщенню товарів, послуг, капіталів і людей. Особливе розповсюдження така співпраця придбала у вигляді євро регіонів як форми прикордонної співпраці, що полягає в об'єднанні прикордонних територій з метою подальшого розвитку взаємної (насамперед економічної) інтеграції і найбільш ефективного вирішення загальних існуючих проблем.

Поступова динаміка розвитку світової економіки переконливо свідчить про необхідність інтеграції економіки України до світового господарства. З цієї точки зору прикордонне співробітництво, а саме прикордонна торгівля, як одна з його форм, є особливо важливою [1]. Дані обставини і обумовлюють особливу актуальність для української економічної науки дослідження питань транскордонного співробітництва україно-російського порубіжжя.

Аналіз останніх публікацій. Великий внесок у дослідження проблем співробітництва прикордонних територій зробили українські вчені-економісти П. Беленький, А. Гальчинський, А. Голіков, М. Долішній, Н. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, Ю. Пахомов, А. Філіпенко та ін. Однак, на наш погляд, не зважаючи на значні наукові розробки у цій сфері, подальшого дослідження і деталізації потребують проблеми ефективного залучення прикордонних регіонів до транскордонного співробітництва.

Метою дослідження є оцінка рівня розвитку транскордонного співробітництва України з Росією. Наукова новизна даного дослідження полягає у запропонованні заходів щодо інтенсифікації зовнішньоторговельних зв'язків України та Росії та посилення транскордонної україно-російської співпраці.

Основний матеріал. Транскордонне співробітництво в Україні стає одним з важливих напрямів європейської інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні, і починає посідати провідне місце у процесі формування її регіональної політики.

Поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Таке об'єднання зусиль для вирішення спільних та ідентичних проблем найбільш ефективно здійснюється через реалізацію транскордонних проектів у різних сферах суспільного життя [2]. Тому регіональна політика держави у сфері розвитку транскордонного співробітництва повинна бути спрямована на організацію ефективної системи підготовки та забезпечення реалізації транскордонних проектів.

Розвиток зв'язків між суб'єктами Російської Федерації і регіонами України – найважливіша складова наших торговельно-економічних відносин. За останні роки економічне співробітництво харківських підприємств з їх російськими колегами активізувалося.

Щодо Харківської області за 2004-2008 рр., то можна говорити про тенденцію зростання імпорту. Як можна побачити з таблиці 1, торговельне сальдо Харківського регіону було негативним протягом останніх п'яти років, з незначним покращенням у 2005 р. Але у 2006 та 2007 рр. регіон

імпортував приблизно у 2 рази більше товарів, ніж експортував (див. таб. 1). Така ситуація викликана чинниками, що мали місце по всій Україні, і проблемою внутрішньої міжрегіональної торгівлі.

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі Харківського регіону за 2004-2008 рр., млн. дол. США

	2004	2005	2006	2007	2008
Експорт	563,3	763,9	721,6	888,6	12668,32
Імпорт	820,4	877,0	1419,5	1936,6	16837,59
Сальдо	-257,1	-113,1	-697,9	-1048,0	-4169,2

Таблиця складена автором за матеріалами: [5].

За 2008 р. зовнішньоторговельний оборот з Белгородською областю склав 180,7 млн. дол. (15,6% від загального обороту із РФ) і виріс на 83,6% у порівнянні з 2007 роком [5].

Експортні поставки Харківських підприємств склали 130,0 млн. дол. (31,5% від експорту в РФ) і збільшилися на 82,8% у порівнянні з 2007 р. Для Харківського регіону пріоритетними експортоорієнтованими кластерами розвитку є енергетичне, електротехнічне, сільськогосподарське машинобудування; авіаційна промисловість; ракетно-космічний комплекс; військова техніка; дизелебудування; обладнання гірничо-видобувної та нафтогазової промисловості; фармацевтичне устаткування та технології. Серед найбільш яскравих прикладів взаємовигідної співпраці харківських і російських підприємств слід виділити АТ «Харківський тракторний завод», який майже половину своєї продукції експортував до Росії. Також найбільшими експортерами були: ВАТ «Харп»; ТОВ «Тандем плюс»; АТЗТ «Електротехмонтаж»; ТОВ «Харків Хімпром»; ЗАТ «Новий стиль» (табл.2).

Таблиця 2

Головні експортери Харківської області у торгівлі з Белгородською областю

2008 р.		2009 р.	
Підприємства-експортери	Товари	Підприємства-експортери	Товари
ВАТ "Харківський тракторний завод ім. Орджонікідзе"	Сільськогосподарські трактори	ВАТ "Харківський тракторний завод ім. Орджонікідзе"	Сільськогосподарські трактори
ВАТ "ХарП"	Підшипники	ВАТ "ХарП"	Підшипники
ТОВ "Тандем плюс"	Меблі	ТОВ "Тандем плюс"	Меблі
ЗАТ "Новий стиль"	Стільці	ВАТ "Турбоатом"	Частини турбін з сталі, литі
АТЗТ "Електротехмонтаж"	Фільтри технічні	ЗАТ "Термосистема"	Вузли парової турбіни
ВАТ "Харківське кар'єроуправління"	Трактори	ЗАТ "Новий стиль"	Стільці
ТОВ "Харків Хімпром"	Вироби з поліетиле-ну		

Таблиця складена автором за матеріалами: [6].

Імпортні поставки в Харківську область склали 50,7 млн. дол. (6,8% від імпорту із РФ) і виріс на 85,7% у порівнянні з 2007 р. Найбільшими імпортерами були: ВАТ «Харп»; ТОВ «ТД Ефко – Харків»; ЗАТ «Лозівський ковальсько-механічний завод»; ТОВ «Омега»; ПП «Продсервіс»; ПП «Орнатус»; АТ «Транзіт»; ПП «Кібела» (табл. 3).

Щодо зовнішньої торгівлі Белгородської області, то тут регіональний промисловий потенціал визначає товарну структуру експорту області. Основною експортною продукцією, забезпечувану основними гірничо-металургійними підприємствами ОЗМК, Лебединським і Стойленським комбінатами, є продукція чорної металургії, залізородні концентрати й чорні метали.

Великими експортерами області є такі підприємства, як КМАРУДА, ТОВ «Беленергомаш», ТОВ «Завод металургійного машинобудування», ТОВ «Цитробел». Регіон розташовує 40% запасів залізородної сировини Росії, добуває третину руди країни, виробляє найкращі марки сталі [7].

Але між Харківською та Белгородською областями існують вагомні відмінності, які заважають фінансово-економічному розвитку всередині євро регіона. Зокрема, більшість учасників ринку обережні у зв'язку з вступом України до СОТ. Крім того, на територіях областей-сусідів діють різні

нормативно-правові бази регулювання діяльності фінансових установ. Бар'єром є і різниця у капіталі українських та російських компаній.

Таблиця 3

Головні імпортери Харківської області у торгівлі з Белгородською областю

2008 р.		2009 р.	
Підприємства - імпортери	Товари	Підприємства-імпортери	Товари
ВАТ "ХарПІ"	Продукти з легованої сталі	ВАТ "ХарПІ"	Продукт з легованої сталі
ТОВ "ТД ЕФКО-Харків"	Замінник молочного жиру	ТОВ "ТД ЕФКО-Харків"	Замінник молочного жиру
ЗАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод"	Прокат легованої сталі	ЗАТ "Лозівський ковальсько-механічний завод"	Прокат легованої сталі
ТОВ "Омега-автопостачання"	Запчастини до автомобілів	ТОВ "Кубера Плюс"	Запчастини до автомобілів ВАЗ
ПП "Продсервіс"	Електроустаткування		
ПП "Орнатус"	Макаронні вироби		
АТ "Транзит"	Частини парової турбіни		
ПП "Кібела"	Електроустаткування для двигунів внутрішнього згорання		

Таблиця складена автором за матеріалами: [6].

Для визначення умов розвитку торгівельно-економічних відносин Белгородської області з Україною, важливо зазначити особливості взаємних поставок товарів між країнами в цілому. Так з Росії до України переважно експортується продукція паливно-енергетичного комплексу, машини та устаткування, продукція хімічної та целюлозо-паперової промисловості. У той час як головними статтями імпорту Росії є машинобудівна продукція, чорні та кольорові метали, продовольчі товари [8]. Спеціалізацією Белгородської області є також агропромисловий комплекс. В останній час у цю сферу вкладаються крупні інвестиції, однак технічне забезпечення вимагає підтримки. Потенціал Харківської області у сфері сільськогосподарського машинобудування достатньо великий, як у виробництві, так і в науково-технічному плані. Шляхом об'єднання потенціалів двох областей можливо досягти успішної кооперації і значного зменшення витрат на виробництво, що означає зменшення цін на продукцію у рамках євро регіону і підтримку вітчизняного виробника. Примітне те, що вагому роль для економік обох країн відіграють поставки продукції по кооперації.

Таким чином, можна зробити висновок, що створення збалансованої системи взаємовідносин за допомогою розвитку спільної інфраструктури буде сприяти не тільки розвитку економічного співробітництва, а і покращить регіональну конкурентоспроможність.

Створення транскордонних кластерів у прикордонних районах допоможе у повній мірі реалізувати економічний потенціал регіонів, які мають спільні кордони. Можна припустити, що за транскордонною виробничою кооперацією майбутнє економіки України. Створення транскордонних кластерів дозволить всім учасникам розвиватись економічно більш ефективно. Організація таких транскордонних об'єднань може стати реальною основою і змістом для різних програм і проектів міжнародного співробітництва, як на регіональному, так і на державному рівні.

Для того щоб ущільнити економічний простір євро регіону «Слобожанщина» необхідна інноваційна модель взаємодії між Харківською та Белгородською областями. Вона включає Міжнародний аеропорт, Прикордонний індустріальний комплекс, Прикордонний експортний термінал, Прикордонний виставковий комплекс. Поетапне інтегрування всіх чотирьох компонентів моделі забезпечить реалізацію ініціатив транскордонної кооперації.

У межах євро регіону «Слобожанщина» передбачається організація на базі Вовчанського промислового вузла спеціалізованого прикордонного індустріального комплексу, який зміг би у перспективі виконувати функцію зони вільного економічного розвитку.

Також можливий розвиток економічного співробітництва у сфері аграрної промисловості. Створення єдиного аграрного ринку допомогло б запобігти росту цін на продовольчі товари, як в Росії, так і в Україні.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу сучасного стану транскордонного співробітництва України з Росією можна зробити ряд важливих висновків. Економічні позиції України у відносинах з РФ в цілому визначаються її статусом транзитної країни в процесі транспортування на захід енергоносіїв. Транзитним статусом слід не спекулювати, а вибудовувати на його основі довготривалу стратегію економічних відносин і, безумовно, необхідно використовувати торговельно-транспортний потенціал у вигляді транспортної логістики як інструменту рішення проблем двосторонніх взаємовідносин.

До пріоритетних напрямів діяльності також слід віднести забезпечення прискореного розвитку прикордонних регіонів за допомогою розробки і реалізації транскордонних інноваційно-інвестиційних проєктів, поглиблення виробничої кооперації, створення спільних підприємств, фінансово-промислових груп і розвитку інших форм сумісного підприємництва. А також створення на суміжних територіях сучасної транспортної інфраструктури, що дозволяє істотно збільшити вантажні і пасажирські перевезення; створення єдиного інформаційного поля з використанням сучасних комунікаційних технологій і Інтернету. Як інструменти, здатні забезпечити прискорений розвиток прикордонних регіонів, можуть бути трансграничні агентства і фонди розвитку, діяльність яких концентрувалася б на залученні сучасного міжнародного досвіду і соціальних технологій, а також наявного в регіонах інтелектуального потенціалу наукових і вищих учбових закладів для вирішення внутрішньорегіональних і транскордонних проблем. Окрім цього, нам потрібно удосконалити законодавчо-правову базу і режим перетину держкордону жителями прикордоння, а саме: прискорити підготовку міжурядової угоди про спрощення порядку перетину російсько-українського державного кордону жителями прикордонних районів. Вельми корисним для розвитку мікрорегіональної співпраці був би розгляд Міжпарламентською комісією із співпраці Федеральних зборів Російської Федерації і Верховної Ради України чинників, стримуючих зростання товарообігу і інвестиційної діяльності. Наприклад, таких, як недосконалість законодавчо-правової бази і механізму участі нерезидентів, що діє, в процесі приватизації, складність проходження вантажів через митні кордони, відсутність єдиних стандартів на продукцію.

Існуючі розбіжності в системах прикордонного і митного контролю, оподаткування, ускладненість процедур взаємної сертифікації товарів і послуг можуть бути усунені при прискореному впровадженні комунікаційно-інформаційних технологій у діяльність прикордонних і митних служб та підприємств України. Необхідно забезпечити можливість функціонування у транскордонних регіонах материнських та дочірніх компаній, які знаходяться в межах юрисдикції різних держав.

До першочергових завдань також слід віднести необхідність створення міжрегіонального позабюджетного фонду підтримки міжрегіональних проєктів, спрямованих на співробітництво територій, окремих підприємств та організацій. Виділення коштів повинно базуватися на незалежній експертизі, яка дозволить оцінювати доцільність проєктів, що пропонуються, та їх соціальну роль.

У цілому, можна зробити висновок, що прагнення внутрішньодержавних регіонів стати більш-менш самостійними учасниками міжнародних зв'язків, що супроводжується при цьому тенденціями до федералізації або більшої федералізації внутрішньодержавного пристрою, стає цілком вираженою тенденцією сучасного політичного розвитку. Паралельно, як наслідок, відбувається процес становлення якісно нового типу суб'єктів міжнародних відносин – внутрішньодержавних регіонів, особливо прикордонних, а транскордонне співробітництво і формування євро регіонів стає перспективою розвитку україно-російського партнерства.

Література:

1. Беленький П. Методологічні аспекти міжтериторіального та транскордонного співробітництва; зб. наук. пр. / П. Беленький, Н. Мікула // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Транскордонне співробітництво, ринкова інфраструктура. – НАН України. Львів, 2004. – 667 с.
2. Региональная экономика: учеб. пособие / под ред. М.В. Степанова. – М.: ИНФРА-М, Изд-во Рос. экон. акад., 2002. – 463 с.
3. Федеральная служба государственной статистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gks.ru>

4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Харківська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kharkivoda.gov.ua>
6. Головне управління статистики Харківської області. <http://www.uprstat.kharkov.ukrtel.net> [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kharkivoda.gov.ua>
7. Інфо-ресурсний портал Белгородської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirbelogorya.ru>
8. Россия: экономическая конъюнктура. Итоги 2006 г. [Электронный ресурс]. – Информационно-аналитический сборник/ руководитель редколлегии В.Б. Безруков 2007]. – Режим доступа: <http://russia.org.ua>

Аннотация

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И РОССИИ

В РАМКАХ ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА»

Гончаренко Н.И., к. э. н., Пыхтина М.С., студентка

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В данной статье проведено исследование развития трансграничного сотрудничества Украины и России в рамках евро региона «Слобожанщина». Определены основные черты компонентной структуры внешней торговли, представлены результаты анализа внешнеторговых отношений по странам и группам товаров, определены сферы перспективного украинно-российского сотрудничества. Предложены рекомендации относительно оптимизации и диверсификации компонентной и пространственной структур внешней торговли Украины с Россией. Обосновано использование транспортного потенциала в виде транспортной логистики как инструмента решения проблем трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, еврорегион, кластер.

Summary

STRATEGIC DIRECTION OF THE TRANSBOUNDARY COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND RUSSIA IN THE EUROREGION "SLOBOZHANSCHINA"

Goncharenko N., Ph.D., Pykhtina M., post-graduate student

V. N. Karazin Kharkiv National University

In this article the research of the transboundary development cooperation between Ukraine and Russia in the region 'Slobozhanschina' was made. Main features of the component structure of external trade were defined. Results of the analysis of the foreign trade relations on the countries and groups of the goods are presented. Spheres of perspective Ukrainian-Russian cooperation are defined. Recommendations concerning optimisation and a diversification of componental and spatial structures of foreign trade of Ukraine with Russia are offered. Use of transport potential in the form of transport logistics as tool of the decision of problems of transboundary cooperation is proved.

Key words: transboundary cooperation, euroregion, cluster.

Поступила в редколлегию 25.03.2010 р.

© Гончаренко Н.И., Пыхтіна М.С., 2010 р.